

A bv. jog gyakorlata

A legtöbb gyakorlati nehézséget az új törvények és a régi végrehajtási rendeletek és utasítások közötti „összhang” megteremtése okozza. Számtalan jogkérdés merült fel a büntetés-végrehajtási munkában, amelyekben a mindennapi gyakorlat nem tette lehetővé a bírósági állásfoglalást. Éppen ezért a legfontosabb követelmény e téren a törvényesség, hogy ez a jogkorlátozás ne legyen több annál a mértéknél, amit a bíróság ítélete és a törvény tartalmaz.

● A törvényi rendelkezésekből következően az előzetesen letartóztatottak – ide értve a nem jogerősen elítéltek körét és a büntetőeljárású őrizetben lévőköt is –, ha nem voltak eltiltva a közügyektől, részt vehettek az 1994. évi országgyűlési képviselői- és önkormányzati választásokon.

A helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló módosított 1990. évi LXIV. törvény (Övtv.) új 2. § (1) bekezdése szerint „Minden nagykorú magyar állampolgár, akinek lakóhelye, ennek hiányában tartózkodási helye Magyarországon van, az önkormányzati választásokon választó és választható.” A törvény 2. § (4) bekezdése pedig úgy rendelkezik, hogy az a választópolgár, aki lakóhelye mellett legkésőbb a választás kitűzését megelőző napig tartózkodási helyet létesített, igazolással választójogát tartózkodási helyén gyakorolhatja. A lakó-, illetve a tartózkodási hely fogalmát a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény 5. § (2) és (3) bekezdései határozzák meg a következőképpen:

– a lakóhely annak a lakásnak a címe, amelyen a polgár él,

– tartózkodási hely pedig annak a lakásnak a címe, ahol a lakóhely végleges elhagyásának szándéka nélkül 2 hónapnál hosszabb ideig tartózkodik.

A törvény a tartózkodási hely létesítéséhez általában bejelentési kötelezettséget ír elő, kivétel ez alól – többek között – az, aki előzetes letartóztatásban van és szabadságvesztés-büntetését tölti. Mivel a leírtak szerint az Övtv. hivatkozott rendelkezése a lakó-, illetve tartózkodási helyhez köti a választói jogosultságot, a bejelentett tartózkodási hellyel nem rendelkező személy – pl. az, aki előzetes letartóztatásban van – legfeljebb a lakóhelyén élhet a választójogával, ha ezt a büntetés-végrehajtásra vonatkozó szabályok lehetővé teszik.

A helyhatósági választások célja a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek megválasztása, ezért arra nincs törvényes lehetőség, hogy minden állampolgár a tényleges tartózkodási helyén éljen választói jogával. A tartózkodási helyén csak az az

Készült az 1994 végén a bv. intézeti parancsnokok, bírák és ügyészek részvételével Szekszárdon, Veszprémben, Szegeden és Debrecenben megtartott tájérkeztetések előadói anyaga alapján.

állampolgár választhatott, aki legkésőbb 1994. október 4-éig eleget tett bejelentkezési kötelezettségének. Ellentétes is lenne a választás céljával, ha az adott választási körzetben tartózkodó valamennyi állampolgár jogosult lenne választani, függetlenül az ott tartózkodás jellegétől. (Abszurdum lenne például, ha a baracskai bv. intézetben fogva tartottak szavazatai alapján választanák meg a helyi képviselőtestület tagjait vagy a polgármestert.)

1994. május 8-án közel ezer előzetesen letartóztatott adta le szavazatát. A választani kívánók jogosultságát a bv. intézetek szigorúan ellenőrizték. Olyan is megtörtént, hogy a szavazásra érkező azért nem szavazhatott, mert jogerős ítélete időközben érkezett meg az intézethez.

● Az előzetes letartóztatásnak ügyészi rendelkezés alapján bv. intézetben történő végrehajtása eseteiben a befogadáshoz elengedhetetlen az *ügyészi rendelvény*. (Az ügyész e rendelvény kiállítására kötelezik a többször módosított Bv. tvr. 116. § (1) bekezdésének, a szintén többször módosított 7/1989. Legf. Ü. számú Utasítás 25. §-ának és az 1101/1993. számú főosztályvezetői utasítással módosított 1101/1983. számú főosztályvezetői utasítás 1. pontjának rendelkezései.) A hivatkozott utasításokból egyértelmű, hogy a bv. intézetben történő elhelyezésről (beutalásról) a nyomozás felügyeletét ellátó ügyésznek kell intézkednie. A főosztályvezetői utasítás 2. pontjának (1) és (2) bekezdésében megjelölt esetekben a tárgyalás előkészítése során hozott határozatig a beszélgetést és levelezést a nyomozás felügyeletét ellátó ügyész minden esetben maga köteles ellenőrizni és nyilvántartani. Az olyan esetekben, amikor az előzetesen letartóztatott más intézetben ugyanilyen minőségben fogva tartott, hozzátartozójának nem

tekinthető személlyel kíván levelezni; álláspontunk szerint a Bv. tvr. 118. § (1) bekezdés d.) pontjának módosítása folytán a levelezés tekintetében is szükségesnek látszik a jelenleg hatályos Bv. Szabályzat 51. § (5) bekezdéséhez hasonló szabályozás. A nem hozzátartozóval történő levelezés jóváhagyása szempontjainak értékelését ugyanis elsősorban a büntetőeljárások eredményessége érdekében a döntésre jogosult ügyészek, illetőleg bíróságok számára lehetővé kell tenni.

Törvénysértő fogva tartás lett a következménye annak, amikor – az egyik városi ügyészségen folytatott gyakorlat szerint – az előzetes letartóztatást megszüntető határozatot akkor is az előzetes letartóztatást eredetileg foganatosító rendőrkapitánysághoz küldték meg, ha a terhellet időközben bv. intézetbe szállították át. A helyes gyakorlat az lehet, és ez áll összhangban a hatályos jogszabályi rendelkezésekkel is, ha az eljáró ügyészség mindenkor közvetlenül a fogva tartó szervezethez küldi meg a megszüntetésről szóló határozatot (Legfőbb Ügyészség Bv. 2374/1994. – NF. 6398/1994. sz. állásfoglalás).

● A *kirendelt védők* nem keresik a kapcsolatot a gyanúsítottal, a bv. intézetben nem látogatják őket. A terhellet az előzetes letartóztatás végrehajtása alatt is gyakorolhatja a büntetőeljárás törvényben meghatározott jogait. E jogok közül garanciális súlyára figyelemmel külön kiemelési igényel a védekezésre való felkészülés joga, ezzel összefüggésben a védővel való kapcsolattartás kérdése. A Be. lehetővé teszi, hogy egy bíróságon vétség miatt folytatott eljárásban a terhellet törvényes képviselője – és meghatalmazás alapján – nagykorú hozzátartozója, illetve külön jogszabályban feljogosított más személy is eljárjon védőként, az általános gyakorlat szerint azonban a védői fel-

datot meghatalmazás szerint vagy kirendelés alapján ügyvédek látják el. A Be. 51. §-a értelmében a védő köteles a terhelt érdekében minden törvényes védekezési eszközt és módot késedelem nélkül felhasználni, a terheltet a védekezés törvényes eszközeiről felvilágosítani, jogaira kioktatni és a terheltet mentő, illetőleg a felelősségét enyhítő tények felderítését elősegíteni. E feladatát nyilván csak abban az esetben tudja a védő megnyugtatóan ellátni, ha az eljárás során folyamatosan kapcsolatot tart a terhelttel. A kapcsolattartásnak különös jelentősége van abban az esetben, amikor a terhelt előzetes letartóztatásban van. A védelemhez való jog gyakorlása csorbát szenved, ha a védőként eljáró ügyvédek és az előzetesen letartóztatottak kapcsolattartása nem megfelelő. Így például, ha a kirendelt védő nem tesz eleget az ügyben szükséges eljárási kötelezettségének és a fogva tartó intézetben nem keresi fel védencét. Előfordult, hogy csak a tárgyaláson találkoztak és így a védő az ügyre vonatkozóan érdemben már nem is tudta felvenni a kapcsolatot az előzetesen letartóztatottal. A gyanúsítás közlését követően a gyanúsítottat a *hatóság köteles figyelmeztetni arra, hogy védőt választhat*, illetőleg védő kirendelését kérheti. Ha a törvény szerint kötelező a védelem, fel kell hívni a gyanúsított figyelmét arra, hogy 3 napon belül meghatalmazhat védőt, ellenkező esetben a hatóság intézkedik védő kirendeléséről.

A Be. 52. §-a értelmében, ha a védelem kötelező, a védő köteles jelen lenni a tárgyaláson, valamint a törvényben meghatározott más eljárási cselekményeknél. A védő távollétében ezekben az esetekben nem lehet eljárni. Sem a Be., sem más jogszabály azonban nem határozza meg részletesen a védő és terhelt kapcsolattartásának gyakoriságát. Ezek azonban értelemszerűen következnek a védői feladattal szemben támaszt-

ható egyéb jogszabályi elvárásokból. A kirendelés esetére is vonatkozik az ügyvédi törvény 1. § (3) bekezdésének azon általános szabálya, mely szerint *az ügyvéd köteles a törvényben és más jogszabályokban meghatározott jogait és kötelezettségeit legjobb tudása szerint érvényesíteni, illetve teljesíteni*. Ha a védő a kapcsolatfelvételt az előzetesen letartóztatottal nem kezdeményezi, a kezdeményezés számos esetben az előzetesen letartóztatott részéről is elmarad, mert nem tudja, ki a kirendelt védő, nem ismeri annak nevét és címét. Az a helyes eljárás, ha a nyomozás során a nyomozó hatóság eleve közli az előzetesen letartóztatottal, kit rendeltek ki védőjéül, egyben tájékoztatja őt a védő irodájának címéről is.

A védő köteletségének elmulasztása jogszabályban meghatározott következményeket vonhat maga után. Így például, ha a védő szabályszerű idézés ellenére olyan ügy tárgyalásán nem jelenik meg, amelyen a részvétele kötelező, és a terhelt nem választ más védőt, vagy védő kirendelésére nincs lehetőség, a Be. 192. § (5) bekezdése értelmében a tárgyalást a védő költségére el kell halasztani. Ha a védő szabályszerű idézés ellenére nem jelenik meg a hatóság előtt és ezt alapos okkal előzetesen nem menti ki vagy engedély nélkül eltávozik, a hatóság 500 forinttól 50 000 forintig terjedő rendbírsággal sújthatja (Be. 113. § (1) bekezdés c.) pont). Az az ügyvéd, aki az ügyvédi hivatás gyakorlásából eredő kötelezettségét vétkesen megszegi – az ügyvédségről szóló törvény 14. §-a értelmében –, fegyelmi vétséget követ el. A védelemhez való alkotmányos jognak érvényesülnie kell. A végleges megoldást a kérdésben azonban olyan jogszabályi változás eredményezhetné, amely a kirendelt védő feladatainak részletesebb szabályozásával, érdekeltsége fokozásával bizto-

sítaná a megnyugtató és jogszerű gyakorlat kialakulását. Az egyik bv. intézet parancsnoka olyan indokkal nem engedélyezte az ügyvédnek a beszélőt, hogy az intézetben a fogvatartottakat jogi képviselőjük munkanapokon csak 12 óráig keresheti fel. Kivételes esetekben a parancsnok engedélyezheti, hogy munkaidőben délután is beszélhessen az ügyvéd az általa képviselt fogvatartottal. A bv. felügyeleti ügyész helyesen állapította meg, hogy az intézet ezen gyakorlata sérti a Bv. tvr. 118. § (2) bekezdésében, valamint a Bv. szabályzat 144. § (1) bekezdésében foglaltakat.

● A Bv. tvr. 118. § (3) bekezdése szerint „Az előzetesen letartóztatott az ügyész – a vádirat benyújtása után a bíróság – engedélyével felügyelettel meglátogathatja a súlyos beteg hozzátartozóját és részt vehet a hozzátartozója temetésén.” A Bv. tvr. 22. § (3) bekezdése pedig az elítéltekre nézve akként rendelkezik, hogy „A büntetés-végrehajtási intézet parancsnoka elrendelheti a bilincs használatát, kivételes esetben megtagadhatja a látogatást, illetőleg a temetésen való részvétel engedélyezését.” Ezt azonban csak az elítélt esetében teheti, az előzetesen letartóztatott esetében nem, ugyanakkor az utóbbi esetben is őt terheli a felelősség. Előfordult már a gyakorlatban, hogy a bv. intézet parancsnoka rendőrség segítségét kérte, a kísérelő őr karjához hozzácsíjazták a fogvatartottat. A temetés ugyanis olyan közegben és rokonság körében volt, akik között többen voltak már büntetve. Korábban bosszúállásról írtak levelet nem egy esetben, s várható volt a fogvatartott kiszabadítására irányuló cselekmény. Ezért indokolt, hogy az ügyész, mielőtt az engedélyt megadná, tájékozódjon a bv. intézet parancsnokánál, hogy az a környezet, ahová az előzetesen letartóztatottat kiengedi, nem je-

lent-e veszélyt az előzetesen letartóztatott és az őt kísérelő büntetés-végrehajtási őr számára. Az engedély megadásához az előzetesen letartóztatott magatartásáról is szükséges tájékozódni. Végül ezen adatok birtokában döntsön az ügyész a Bv. tvr. 118. § (3) bekezdésén alapuló engedély megadása kérdésében. A Bv. tvr. 118. § (3) bekezdése rendelkezésének a Be. 97. § szabályaival történő összevetéséből az következik, hogy az ügyész az előzetesen letartóztatottnak a súlyos beteg hozzátartozója meglátogatására, illetve elhunyt hozzátartozója temetésén való részvételére irányuló kérelmét *abban az esetben utasíthatja el, ha joggal lehet attól tartani, hogy az engedélyezés következtében a büntetőeljárás sikerét veszélyeztető helyzet állna elő.* A Legfőbb Ügyészség nyomozás-felügyeleti főosztály vezetője NF. 2220/1994. számú körlevelében intézkedett, hogy az ügyészek, mielőtt a Bv. tvr. 118. § (3) bekezdése alapján eljárva az előzetesen letartóztatott súlyos beteg hozzátartozója meglátogatására, illetve elhunyt hozzátartozója temetésén történő részvételére irányuló kérelem tárgyában határoznak, szerezzék be a fogva tartó intézet erre vonatkozó véleményét.

● A magyar nyelvet nem ismerő külföldi állampolgároktól egyre több panasz érkezik, hogy magyar nyelven készült vádiratot kapnak kézhez. Közülük különösen az előzetes letartóztatásban lévők nincsenek abban a helyzetben, hogy ezt lefordíttathassák, tanulmányozhassák. Ilyen körülmények között a vádlott a vádirat lényegét csak a tárgyaláson ismerheti meg, ami nincs összhangban a Be. 8. §-ának (1) bekezdésével és a 181. § (1) bekezdésével sem. A vádirat tanulmányozását, illetve annak lehetőségét a tárgyaláson történő ismertetés nem pótolja, ennél fogva a vádlottat a magyar nyelv nem

tudása miatt tényleges hátrány éri a Be. 8. § (1) bekezdésében foglaltak ellenére. Emiatt pedig, mint az ítéletet lényegesen befolyásolható eljárási szabálysértés miatt, a Be. 261. § (1) bekezdésének értelmében a bíróság határozatának hatályon kívül helyezésére indítványt kell tenni, mint ahogy ez konkrét ügyben az első fokon 6 év 8 hónap szabadságvesztéssel sújtott török állampolgár ellen indult bűnügyben is megtörtént. A Be. vel olyan gyakorlat állna összhangban, ha a vádlottak *hiteles fordításban kézhez kapnák a vádiratot a tárgyalás előtt legalább 8 nappal*. A tolmács által történő egyszerű ismeretetés nem tekinthető azonosnak a tanulmányozás lehetőségével. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 14. cikk 3/a. pontja, az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló Egyezmény, illetve az Emberi Jogok Európai Egyezménye I. fejezet 5. cikk. 2. pontja, 6. cikk, 3. cikk a.) és b.) pontja értelmében *a gyanúsított személynek joga van arra, hogy a legrészletesebb módon tájékoztatással érthető nyelven az ellene felhozott vádmegnevezéséről és indokairól, rendelkezzen a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel*.

● Az előzetesen letartóztatottat megillető jogok között nevesítve nem szerepel a telefonhasználat joga. Tekintettel azonban arra, hogy a *telefonhasználat* is a kapcsolattartás egyik formája, hozzátartozóival pedig a törvényi feltételek mellett az előzetesen letartóztatott is jogosult kapcsolatot (levelezés, látogatás, csomagküldés) tartani, súlyosabb jogkorlátozás nem érheti, mint az elítéltet. Álláspontunk szerint a távbeszélő használatának ellenőrzésére és annak engedélyezésére a levelezésre vonatkozó rendelkezéseket kell az értelemszerű eltérések mellett alkalmazni. Ebből következik, hogy

az előzetesen letartóztatottak – ha attól az ügyész nem tiltotta el őket – távbeszélőn keresztül is tarthatnak kapcsolatot hozzátartozóikkal. Figyelemmel azonban arra, hogy a Be. 97. § (2) bekezdésének b.) pontja értelmében az előzetesen letartóztatott hozzátartozójával szóban és írásban ellenőrzés mellett érintkezhet, amennyiben az ügyész az ellenőrzés lehetőségével nem kíván élni, a távbeszélőn történő kapcsolattartást a fogvatartó intézetnek kell ellenőriznie.

● Több esetben előfordult, hogy a megyei főügyészségről a rendőrkapitányságra történő átszállításhoz a városi ügyészség ügyésze jogosulatlanul adott engedélyt, az intézet pedig ilyen aláírás mellett is engedélyezte az átszállítást. Az előzetesen letartóztatottakkal kapcsolatban a bv. intézetnél meglévő „ügyészi rendelkezés–rendelvény” tartalmazza azt, hogy ki az intézkedésre jogosult ügyész az adott fogvatartottal kapcsolatban. Ezért a bv. felügyeleti ügyész helyesen hívja fel az intézet parancsnokának figyelmét arra, hogy a jövőben csak abban

az esetben engedélyezze a fogvatartott előzetes átszállítását, ha azt az ügyészi rendelkezésen megjelölt ügyész, vagy az ő szolgálati helyének vezető ügyésze írja alá. Nem egy esetben tárta fel a bv. felügyeleti ügyész, hogy az előzetesen letartóztatottakat büntársaikkal együtt átszállították bv. intézetbe a fogdából és a nyomozó hatóság nem tájékoztatta a nyomozás felügyeletét ellátó ügyészt az előzetesen letartóztatottak átszállításáról.

Előfordult, hogy az előzetesen letartóztatott kihallgatását a Bv. Szakutasítás 54. § (1) bekezdés ellenére nem az intézet parancsnoka, hanem a bv. osztályvezető-helyettes engedélyezte. Szintén – három alkalommal is – parancsnokhelyettes engedélyezte a gyanúsított kiadását a nyomozó hatóságnak. Ez, persze, ellentétes a vonatkozó jogszabályi rendelkezésekkel. A Bv. tvr. előírásai szerint az előzetesen letartóztatottakat el kell különíteni az elítéltektől. Még mindig tapasztalható, hogy az előzetesen letartóztatottak jögerősen elítéltekkel együtt is elhelyezésre kerültek.

A bv. felügyeleti ügyész a fogvatartott azon panaszát, hogy a lakásán megverték, mielőtt beszállították, helyeselhetően megküldte az illetékes ügyészségi nyomozó hivatalhoz. Ha a fogvatartott szóban előadott panasza vagy bejelentése rendőr vagy büntetés-végrehajtási dolgozó ellen irányul, azt az ügyész a szükséges intézkedések megtétele előtt minden esetben foglalja jegyzőkönyvbe.

Egy-két megyében a rendőrségi fogdák tarthatatlan állapotára a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészek számos alkalommal felhívták a figyelmet, azonban ez kevés esetben vezetett eredményre, illetve csak jóval később. Az Országos Rendőr-főkapitányság a szükséges anyagi eszközök hiá-

nyára hivatkozott. Több esetben előfordult, hogy a fogva tartást elrendelő vezető helyett ténylegesen – hivatali időn belül, munkanapokon – a fogdában más személy is aláírta a határozatokat és a rendelvényeket.

● Előzetesen letartóztatottak – különösen az utóbbi időben a bolgár állampolgárságúak – kifogásolták, hogy a bíróságtól iratokat fordítás nélkül kaptak. Ezeket az iratokat átvétel nélkül visszaküldték a bíróságnak. A bv. intézettől kapott tájékoztatás szerint előfordult, hogy egyes bírák úgynevezett *kényszerkézbésítést* kértek. Erre azonban annak kivihetatlensége miatt nem került sor, az iratokat visszajuttatták a feladónak. A bv. intézet a külföldiek levelezését nem ellenőrzi, nem korlátozza, a levelek lefordítását nem tudja végezni. A bv. intézetben belül, ha kapcsolatfelvételt van szükség, a tolmácsolásról gondoskodnak. Idegen szerv által küldött iratok bv. intézet részéről történő lefordítása azonban anyagi okból nem történik meg. Minden szervnek magának kell a tolmácsolásról, illetve fordításról gondoskodnia.

A konkrét ügyben felmerült jogértelmezési kérdés arra irányult, hogy a vádirat benyújtását követően, ha a bíróság a terhelt előzetes letartóztatását megszünteti, a határozat ellen benyújtott fellebbezésnek van-e halasztó hatálya. Ha a vádiratot még nem nyújtották be, a Be. 379/B § (4) bekezdése értelmében ügyészi fellebbezés esetén van halasztó hatálya (bár főosztályaink között vitatott még, hogy az meddig tart), azonban a vádirat benyújtását követően nem alkalmazhatóak a Be. 379/A, illetőleg 379/B §-aiban szabályozott kényszerintézkedésekkel kapcsolatos eljárás rendelkezései. Ebben az esetben a Be. 258. §, illetve a 269. § rendelkezései irányadóak, tehát a végzés ellen fellebbezésnek csak akkor van halasztó hatálya

a határozat végrehajtására, ha azt a törvény kifejezetten kimondja. Figyelemmel arra, hogy a Bv. előzetes letartóztatásra vonatkozó 92–97. §-ai ilyen rendelkezést nem tartalmaznak, ezért ha a bíróság a terhelt előzetes letartóztatását megszünteti, azt fellebbezés elbírálásának bevárása nélkül végre kell hajtani és a letartóztatottat azonnal szabadlábra kell helyezni.

● Az előzetes letartóztatás megszakításáról és a szabadságvesztés-büntetés foganatba vételéről (Bv. szabályzat 141. §) a bv. intézet csak azt a bíróságot tudja értesíteni, amely az előzetes letartóztatást elrendelte, illetve meghosszabbította, mivel csak ennek ügyszámát ismeri, ez áll rendelkezésére, ha az ügyész nem állított ki rendelvényt vagy rendelkezést még a bv. intézetbe szállítás előtt. A bíróságnak azonban nincs szüksége erre az információra, sokkal inkább szükség lenne a nyomozás felügyeletét ellátó ügyészeknek, akinek személyéről viszont a bv. intézetnek nincs tudomása ügyészi rendelvény hiányában. Ennek következményeként előfordult, hogy az előzetes letartóztatás megszakítása után az elítélt a büntetését letöltötte, de az előzetes letartóztatás kérdésében nem intézkedtek. Eltérő gyakorlat alakult ki abban a kérdésben, hogy a szabadságvesztés letöltése után az előzetes letartóztatást minden esetben ismét el kell-e rendelni vagy elég meghosszabbítani, illetőleg az elrendelés (meghosszabbítás) tartamából még le nem töltött időt foganatba lehet-e venni. Újabb intézkedés – előzetes letartóztatás elrendelése – álláspontunk szerint csak akkor szükséges, ha ez a határidő már lejárt, és az előzetes letartóztatás elrendelésének indokai változatlanul fennállanak. Ilyenkor tehát ismét dönteni kell az előzetes letartóztatásról, amire az ügyészek indítványt kell tenni. Ezért a nyomozást felügyelő ügyész az

előzetes letartóztatás lejáratási időpontja előtt kérjen tájékoztatást a bv. intézettől arra vonatkozóan, hogy az előzetesen letartóztatott tölt-e más ügyben jogerősen kiszabott szabadságvesztés-büntetést, s ha igen, ebből várhatóan mikor szabadul. További kérdésként merült fel a gyakorlatban, hogy ilyenkor a fogva tartás helye szerinti bíróság, vagy pedig a folyamatban lévő ügyben eljáró bíróság döntsön-e. A helyes gyakorlat az lenne, ha a szabadságvesztés lejáratási időpontja előtt a terheltet a végrehajtó intézetből visszavinnék abba a megyei intézetbe, amelyik megyében ellene a büntetőeljárás folyamatban van, s akkor nem lehet kérdéses, hogy melyik bíróságnak kell döntenie a fogva tartás kérdésében.

Kérdésként merült fel, hogy az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása ● alatt az intézettől időlegesen távol lévő fogvatartottak állampolgári jogai milyen mértékben korlátozóztak. A Bv. tvr. 7/A, valamint a 28/A §-ában szabályozott, a fogház, illetőleg a börtön végrehajtásának általános szabályainál enyhébb szabályok alkalmazása a végrehajtási rezsim olyan tartós enyhítését jelenti, amelynek során az elítélt továbbra is szabadságvesztés-büntetését tölti abban az esetben is, ha a 28/A §. (1) bekezdés a.) pontjában meghatározott időre az intézetből eltávozik. A Bv. tvr. 25. § (1) bekezdés e.) pontja alapján az elítélt számára a büntetés céljával nem ellentétes jogainak gyakorlását biztosítani kell. A Btk. 41. § (3) bekezdése szerint a szabadságvesztés végrehajtása alatt szünetelnek az elítéltek azok az állampolgári jogai és kötelezettségei, amelyek a büntetés céljával ellentétesek, így különösen azok, amelyekre a közügyektől való eltiltás kiterjed. A Bv. tvr. 32. §-a garanciális rendelkezésként kimondja, hogy a szabadságvesztés végrehajtása alatt az elf-

télt állampolgári jogai és kötelezettségei annyiban szünetelnek, illetve korlátozottak, amennyiben erről az ítélet vagy törvény rendelkezik. Mindezzel összhangban szabályozza a Bv. tvr. 36. § (6) bek. b.) pontja, hogy a szabadságvesztés végrehajtása alatt *szünetel az elítélt joga a gyülekezéshez*. A gyülekezési jog fogalmát az 1989. évi III. törvény 2. § (1) bekezdése határozza meg. Ennek értelmében a gyülekezési jog gyakorlása keretében békés összejövetelek, felvonulások és tüntetések (rendezvények) tartathatók, amelyen a résztvevők véleményüket szabadon kinyilváníthatják. A törvény hatálya nem terjed ki például az egyházi-, kulturális- és sportrendezvényekre, sem a családi eseményekkel kapcsolatos rendezvényekre. Mindebből következik, hogy a szabadságvesztést töltő, de az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása révén az intézettől ideiglenesen távol lévő elítélt gyülekezési joga is szünetel, tehát a gyülekezési jog körébe tartozó rendezvényeken – például politikai rendezvényeken – nem vehet részt. Erre az elítéltet eltávozása előtt figyelmeztetni kell. Ha a fogvatartott ilyen rendezvényen vesz részt, az eltávozással kapcsolatos magatartási szabályok megszegéseként értékelhető. A törvény nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy az eltávozással kapcsolatos ilyen magatartási szabályszegés esetén – ha azt az intézet parancsnoka súlyos fegyelemsértésnek tekinti – kezdeményezze a bv. bírónál az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásának megszüntetését.

● Gyakorlatban továbbra is kérdésként merült fel, hogy ha az összbüntetésbe foglalásnak a Btk. 92. §-ában írt törvényi feltételei fennállnak, az egyes alapítéletekben meghatározott rendelkezések közül a terheltre nézve a leghátrányosabb alkalmazásának van helye. Ez értelemszerűen vonat-

kozik a feltételes szabadságból történő kizárásra is. Ha tehát az összbüntetés bármelyik alapítélete szerint az elítélt ki van zárva a feltételes szabadság kedvezményéből, ez azt jelenti, hogy az összbüntetésből sem bocsátható feltételes szabadságra. A Legfelsőbb Bíróság 206. számú eseti döntése kimondja, hogy a feltételes szabadságból való kizárásra nem nyújt alapot, ha a terhelt a korábbi büntetésekor végrehajtási kegyelemben részesült és az újabb szándékos bűncselekményt, amelyért a bíróság szabadságvesztésre ítéli – a várakozási idő alatt követte el. A feltételes szabadságból történő kizárásra csak abban az esetben kerülhet sor, amennyiben az újabb bűncselekmény elkövetése nemcsak a közkegyelem hatálya alatt, hanem egyben a feltételes szabadság próbaideje alatt történt. A végrehajtási kegyelem megállapító (deklaratív) hatályú rendelkezés, ezért ahhoz anyagi jogerőhatás nem fűződik. Ez okból pedig nem lehet kétséges, hogy a végrehajtási kegyelem utólagos helyesbítését vagy annak kiegészítését illetően azok a jogosultságok, amelyek a bv. bírót megilletik, vonatkoznak az ügyet érdemben elbíráló bíróságra is. A végrehajtási kegyelem hatályvesztésének megállapítását rendszerint követi az összbüntetési eljárás. Annak késedelemtől mentes – ugyanakkor az elítélt javát szolgáló – lefolytatása indokolja, hogy a korábban alkalmazott közkegyelem hatályvesztéséhez vezető okokat elsőként észlelő bíróság rendelkezik határozatban történő kimondásáról. A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma véleményét tartalmazó és 1990. év június 25. napján kelt 1990. El. II. C. 1/8. számú emlékeztető 3. pontjában írottak szerint, ha a végrehajtási kegyelem a végrehajtásban próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztésre vonatkozott és azt utóbb az 1990. évi XXXIX. törvény 9.

§-ában írt okból a hatályát veszítette, úgy általában a törvény hatálybalépését követően elkövetett bűncselekményt elbíráló bíróságnak kell a kegyelem hatályvesztéséről határoznia, ha azonban ez a bíróság a próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtása elrendelését elmulasztotta, úgy arról a Be. 377. § (1) bekezdése b.) pontja szerinti különleges eljárásban kell utólag rendelkezni. (Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága B. IV. 2881/1993. számú határozata). További értelmezési kérdést vetett fel, hogyan kell eljárni abban az esetben, ha a feltételes szabadságot nem szüntetik meg, azonban az azért nem tekinthető eredményesen elteltnak, mert annak tartama alatt jogerős szabadságvesztés büntetést vesznek foganatba. Ilyenkor a feltételes szabadság anélkül szűnik meg, hogy a Btk. 48. § (4) bekezdésében írt körülmények fennállnának. Tekintettel arra, hogy a feltételes szabadság és a szabadságvesztés egyidejű töltésének – amint arra a Legfelsőbb Bíróság hivatkozott állásfoglalása is rámutat – nem lehet helye, így a közkegyelemmel csökkentett tartamból engedélyezett feltételes szabadság nem tekinthető eredményesen elteltnak, ezért az összbüntetésbe történő beszámítására sem kerülhet sor.

● Ha külföldi állampolgárral szemben kiszabott büntetés végrehajtása más államnak nem kerül átengedésre, úgy a büntetés végrehajtásának módjára a magyar törvényt kell alkalmazni. Ebből pedig következik, hogy eltérő rendelkezés hiányában a Bv. tvr. irányadó a külföldi állampolgárságú elítéltek szabadságvesztésének végrehajtásakor is. A külföldi állampolgárokra vonatkozó eltérő rendelkezéseket a törvény külön neve-síti (pl.: anyanyelvhasználat, konzullal való érintkezés lehetősége). Eltérő jogszabályi rendelkezések hiányában a külföldi állam-

polgárságú elítéltek jogi helyzete azonos a magyar állampolgárságú elítéltekével. Nincs tehát törvényi akadálya annak, hogy külföldi elítélt részére engedélyezzenek ki-maradást, rövid tartamú eltávozást. A törvény azt sem zárja ki, hogy külföldi elítélt esetében sor kerülhessen enyhébb végrehaj-tási szabályok alkalmazására. Ezekben az esetekben azonban az enyhébb törvényi fel-tételek fennállása mellett különös súllyal kell vizsgálni, hogy a konkrét személynél az adott kedvezmény esetén érvényesülhet-e a törvény célja, biztosítottak-e a kedvezmény eredményes alkalmazásának feltételei. Ha a külföldi állampolgárt a bíróság végrehajtan-dó szabadságvesztés mellett mellékbüntet-ésként kiutasításra ítélte – a Bv. tvr. 75. § (1) bekezdése alapján – a kiutasítást a szabadságvesztés-büntetés kiállása után kell végrehajtani. Ebből következően a ki-utasítás csak akkor hatályosul, ha az elítélt a büntetését már kitöltötte. Önmagában a ki-utasítás nem zárja el az elítéltet attól, hogy az intézetet a törvényben szabályozott formá-ban elhagyhassa, azonban ilyenkor fokozot-tan kell figyelembe venni, hogy a főbüntetés kiállását követően nem kívánatos az elítél-tnek az országban tartózkodása.

● Az egyik bv. intézetben azt tártá fel a bv. felügyeleti ügyész, hogy a bv. intézeti parancsnok a Bv. Szakutasításban foglaltak-tól eltérően értelmezi a járványügyi érdekből szükséges *előzetes és esetenkénti orvosi vizsgálat* elvégzését. A munkaköri alkalmasság orvosi vizsgálatáról és véleménye-zéséről szóló 4/1981. (III. 31.) EüM-rendelet (R) – amelynek egyes szakaszait a 8/1992. (IV. 15.) NM-rendelet módosította – 3. § (1) bekezdése írja elő, hogy mi a célja a munkaköri alkalmassági vizsgálatnak. R. 6. § (1) bekezdése pedig meghatározza, hogy a 3. § (1) bekezdésében foglaltakon túl,

járványügyi érdekből végzett előzetes és esetenkénti orvosi vizsgálat alkalmával vizsgálni kell azt is, hogy az adott személyek nem szenvednek-e fertőző gümőkórban, fertőző gyomor- vagy bélbetegségben, olyan fertőző bőrbetegségben, amely a foglalkozásuk gyakorlása következtében mások megbetegedését előidézhetheti, illetőleg nincs-e undort keltő bőrelváltozásuk.

A 6. § (1) bekezdés b.) pontjában írt körülmények eldöntésére szolgál az alkalmassági vizsgálaton megjelent személy *klinikai vizsgálata vagy kikérdezése* és arra vonatkozó nyilatkozata, hogy nincs heveny gyomor- és bélpanasza, hasmenése a vizsgálat időpontjában. Ez utóbbi esetben tehát az R. szabályai szerint mellőzhető a klinikai vizsgálat. Az R. 3. § (1) bekezdés b.) pontjában írt – illetve a Bv. Szakutasítás 642. (2) bekezdés c.) pontjában azonos módon megjelölt – körülmény esetén R. 6. § (5) bekezdése alapján csak akkor mellőzhető, ha a munkavállaló nyilatkozata és az egészségügyi állapotára vonatkozó, Magyarországon kiállított – és szükség szerint – rendelkezésre álló orvosi dokumentáció alapján együttesen valószínűsíthető, hogy a személy ilyen kórokozókat szervezetében nem hordoz és nem ürít. E körben tehát az orvosi vizsgálat mellőzéséhez az érintett személy nyilatkozata önmagában nem elegendő. Téves tehát a bv. intézeti parancsnok hivatkozása erre. A felmerült kérdéssel kapcsolatban le kell szögezni azt is, hogy az R. alkalmassági vizsgálatok általános szabályait mondja ki. Az R.-hez képest a Szakutasítás a büntetés-végrehajtási viszonyokra kiadott speciális, részben – éppen a sajátos feltételek miatt indokolatlan – szigorúbb szabály. A jogalkotásról szóló 1987. évi IX. törvény 49. § (1) bekezdése értelmében a miniszeri utasítás a közvetlen irányítás alá tartozó szervek tevé-

kenységét szabályozza és mint ilyent az érintett szervnek kötelessége megtartani. Az Utasítás 642. § (3) bekezdés kötelezően előírja a járványügyi szempontból végzendő szakorvosi, laboratóriumi, illetőleg ernyőképszűrő vizsgálatot. A vizsgálat elmaradása veszélyforrást eredményezhet az elitelt közösségre, ezért álláspontunk szerint a bv. intézetnek a hatályos Bv. Szakutasítás szabályai szerint kell eljárnia.

● Gyakorlatban felmerült kérdés, hogy van-e helye beszámításnak abban az esetben, ha a terhelt a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának megkezdése előtt, illetve annak félbeszakítása alatt jogtalanul külföldre távozik, majd elfogatóparancs alapján a külföldi hatóság őrizetébe kerül. A Btk. 99. § (1) bekezdése értelmében a kiszabott szabadságvesztésbe, közérdekű munkába, pénzbüntetésbe, illetőleg pénz- mellékbüntetésbe az előzetes fogva tartás teljes idejét be kell számítani. Az előzetes fogva tartás fogalmát a Btk. nem határozza meg, de érteni kell rajta minden, az elkövetett cselekményből eredő hivatalos eljárás során alkalmazott szabadságelvonást (BH. 1976. évi 11. szám, 487. határozat), így különösen az *őrizetbe vételt, az előzetes letartóztatást*. A külföldön végrehajtott büntetés vagy előzetes fogva tartás beszámításáról a Btk. 6. § (2) bekezdése rendelkezik. Ennek alapján a külföldön végrehajtott büntetést vagy előzetes fogva tartást a magyar bíróság által kiszabott büntetésbe be kell számítani. Ez azonban csak arra az esetre vonatkozik, ha a magyar Btk. hatálya alá tartozó személy cselekményét külföldi bíróság már elbírálta és a legfőbb ügyész határozata alapján a büntetőeljárást a magyar hatóságok is lefolytatják. Ebben az esetben tehát a „ne bis in idem” elve érvényesül, méltánytalan lenne ugyanis, ha az elkövetőnek ugyanolyan bűncselek-

mény miatt kétszeres büntetést kellene kiállnia. Ezért mind a külföldön végrehajtott büntetést, mind az ott kiállott előzetes fogva tartást be kell számítani abba a büntetésbe, amelyet magyar bíróság szab ki.

● A Be. 389. § (2) bekezdése értelmében a bíróság akkor is elfogatóparancsot bocsát ki, ha jogerősen kiszabott büntetést külföldön lévő terheltnek kell végrehajtani. Erre rendszerint akkor kerül sor, ha az elítélt a büntetés jogerős kiszabását követően távozik külföldre és önként nem hajlandó visszatérni. Az eddigiekből következően megállapítható, hogy a *kiadatási letartóztatás* az előzetes letartóztatás egy speciális esete, amelynek sajátosságát az adja, hogy azt egy másik állam fogyanatosítja. Az intézmény lényege hasonló az előzetes letartóztatáshoz, azaz olyan szabadságelvonással járó kényszerintézkedés, amelyet a megszökött terhelttel szemben rendelnek el. Beszámításra a korábban kifejtettek miatt a Btk. 6. § (2) bekezdése alapján nem kerülhet sor. Hasonló módon nem jöhet szóba a Be. 379. §-a szerinti különleges eljárás szabályainak alkalmazásával az utólagos bírósági beszámítás sem. A Btk. 90. §-a szerint *beszámításról a bűnösséget kimondó és büntetést kiszabó ítélet rendelkező részében kell határozni* (Be. 220. § (2) bek.). A Be. 379. §-ában szabályozott különleges eljárás az alapügyben eljáró bíróság mulasztásának pótlására vagy a törvénysértő alapügyben eljáró bíróság mulasztásának pótlására vagy törvénysértő rendelkezés orvoslására szolgál. Az előzetes fogva tartás beszámításának hiányáról akkor beszélünk, ha az alapügyben hozott jogerős ítélet a terhelt előzetes fogva tartását nem számítja be a kiszabott büntetésbe, holott ennek helye lenne. Törvénysértő tehát az eljárás, amely a Be. 379. §-a szerinti eljárás

alkalmazza akkor, amikor az alapügy ítélete ugyan nem rendelkezett a beszámításról, de erről nem is kellett rendelkeznie, mert – például esetünkben – az fel sem mérülhetett.

A külföldön előzetes letartóztatásban töltött idő azonban nem maradhat „független”, azt a kiszabott szabadságvesztésbe be kell számítani. A beszámításról a hatályos büntetőjogszabályok nem rendelkeznek, figyelemmel arra, hogy alapvetően végrehajtási kérdéssről van szó. A beszámításra vonatkozó rendelkezést a Bv. szabályzat 7. § (5) bekezdése tartalmazza. Ennek értelmében *„a szabadságvesztés végrehajtása alatt elrendelt elővezetés vagy elfogatóparancs alapján őrizetben töltött időt a szabadságvesztésbe be kell számítani.”* E rendelkezés nem tesz különbséget abban, hogy az őrizetet hol, melyik országban fogyanatosították. Álláspontunk szerint az a helyes megoldás, ha a bv. intézet e rendelkezés alapján intézkedik a kiadatási fogva tartásban töltött idő szabadságvesztésbe történő beszámításáról.

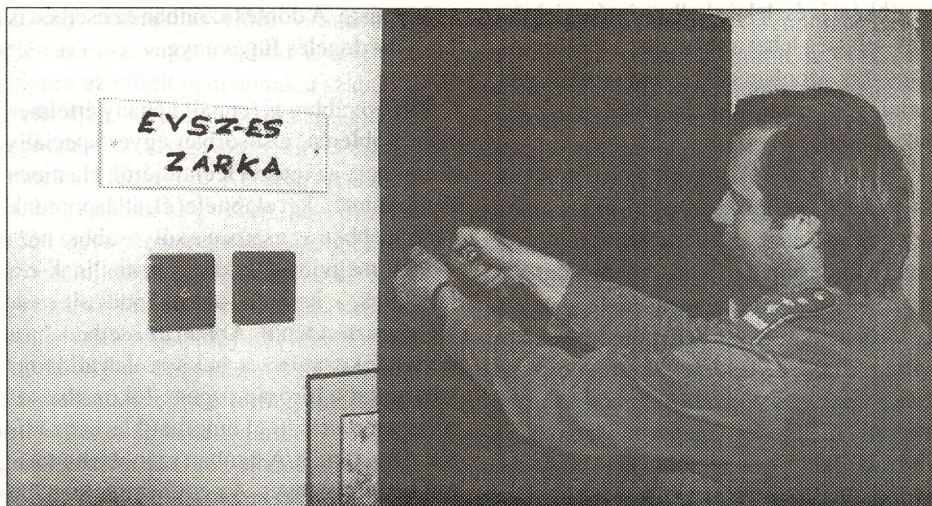
● Sok kérdés merült fel az *enyhébb végrehajtási szabályok* (továbbiakban röviden: evsz.) alkalmazásával kapcsolatban. A miniszteri indoklás 5. pontja tartalmazza, hogy az elítélt köteles megtartani az eltávozással, illetőleg a bv. intézeten kívüli munkával kapcsolatos magatartási szabályokat, amelyeket a bv. intézet határoz meg. Ezek megszegése a büntetés-végrehajtás rendjének vétkes megsértését jelenti, ezért általában fegyelmi fenyítésnek van helye. A magatartási szabályok ismételt vagy súlyos megszegéséhez azonban a törvény súlyos jogkövetkezményeket fűz, az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásának megszüntetését helyezi kilátásba. Azt, hogy az eltávozással, illetve a bv. intézeten kívüli munkavégzéssel kapcsolatos magatartási szabályok meg-

szegése mikor súlyos, a törvény példálózva határozza meg: *így különösen akkor súlyos, ha az elítélt az eltávozásról nem az előírt időn belül tér vissza, vagy más súlyos fegyelemsértést követ el.* Az adott eset súlyát mérlegelni kell, egy alkalommal néhány perces késés esetén nem indokolt az enyhébb végrehajtási szabályok megszüntetése. Súlyos fegyelemsértés például, ha az elítélt az eltávozása alkalmával *lerészegedik, nyilvánosan megbotránkoztatóan viselkedik vagy az eltávozás alkalmával, illetve a munkavégzés során tulajdon elleni szabálysértést követ el.* Ebből az indoklási szövegből következik – hiszen példálózó felsorolást tartalmaz –, hogy az elítélt az intézeten belüli szabályszegéssel is elkövethet fegyelmi vétséget. Ha az elítélt az eltávozásról részegen tér vissza, ha sem rendbontást sem megbotránkozást nem kelt, csak egyszerűen lefekszik aludni, akkor is megvalósítja a fegyelemsértést. Ha nem így gondolta volna a törvényhozó, akkor a lerészegedik szó után nem vesszôt tett volna, hanem kötőszót.

Az a tendencia látszik, hogy az elítéltek egyre nagyobb számban kérik a bíróságokat az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásának elrendelésére. Nagy jelentősége van az elítéltek pontos tájékoztatásának, mivel több félreértést lehet tapasztalni. A leggyakoribb tévedés, hogy *összekeverik* a jutalomból adható rövid tartamú eltávozási és kimaradási lehetőséggel. Szintén tipikus, de a hangulat szempontjából veszélyesebb, hogy egyfajta *járandóságnak* fogják fel, mint ami például három jutalom után automatikusan járna. Igen fontos az elítéltek megfelelő tájékoztatása arról is, hogy milyen változás várható helyzetükben az evsz. engedélyezésével. Az intézeti elhelyezési és foglalkoztatási feltételek hiánya miatt sor kerülhet leváltásukra a munkából, illetve

más intézetbe szállíthatják. Az esetleges előnyök és hátrányok mérlegelése az elítélt dolga. Az intézet csupán a döntéshez szükséges információkat adja, a felelősségteljes döntést e kérdésben az elítéltre bízta.

Szabályozatlan kérdés, hogy milyen hosszú szabadságvesztés esetén célszerű evsz.-t kezdeményezni. A törvény nem szab felső határt, ez az intézmény feltételeiből következően a büntetés-végrehajtás tevékenységére és a közbiztonságra is komoly hatást gyakorolhat. Ez a probléma jelenleg is fennáll. Hat évnél hosszabb büntetési ideje van az evsz.-be soroltak mintegy 20 százalékának. Általános tapasztalat szerint a megyei intézetekben általában nincs hosszúdós evsz.-es elítélt, ami főleg abból adódik, hogy az elhelyezési szabályok miatt eleve nem is tarthattak vissza ilyen elítélteket. A büntetés célját kérdőjelezi meg, de a közvéleményt is felháborítja, ha az emberölés miatt hosszú szabadságvesztésre ítélt személy néhány hónap múlva már az utcán sétál. Ez a gyakorlatban súlyos gond, de a jogalkotás-kor is oda kellett volna figyelni erre, hiszen az elítélt, a védő a három, illetve hat hónap eltelte után bármikor kérheti. Mérlegelés alapján az intézet döntheti el, javasolja-e vagy sem. Mindenesetre a büntetés felének letöltése előtt aligha célszerű megadni, sőt az ilyen döntés nem helyeselhető. Önmagában tehát a hosszú ítéleti idő csak akkor okoz problémát, ha tartós a még hátralévő időszak is. Erre már szerencsére kevesebb példa van (pl. Szegeden egy evsz.-es elítélt tízéves ítéletéből 6 év van hátra.) Az összkép ebből a szempontból kedvezőbb. Az evsz. hatálya alá sorolt elítéltek nagy többségénél a várható szabadulás 2 éven belül esedékes, mintegy 15 százalékuk szabadulása várható 2 éven túl. Az ítéleti idő és a büntetésből hátralévő idő aránya több dologra enged követ-

keztetni. A hosszabb szabadságvesztés mögött általában súlyosabb bűncselekmény van. Az intézetek ezekben az esetekben nagyon megfontolják az indítványozást, ami helyeselhető. Fennáll azonban az a furcsa helyzet, hogy az elítéltek az eddiginél nagyobb arányban kezdeményezik átsorolásukat, s ennek gyakorlatilag semmilyen törvényi korlátja sincs. Egyelőre az evsz. alkalmazásának eredeti célja jobban érvényesül, mivel a gyakorlatban elsősorban a rövid szabadságvesztésre ítélt, illetve szabadulás előtt álló elítélteknél jellemző az alkalmazása. Várhatóan az intézetek javaslataikban továbbra is hangsúlyozzák a büntetés tartamának fontosságát. Ez és az ügyészi fellebbezési jog gyakorlása jelenthet garanciát arra, hogy a veszélyes elítéltek nem kerülnek túl korán az evsz. alkalmazásának hatálya alá.

Még nem merült fel az a probléma, hogy vajon az átmeneti csoportba utalt elítélt helyezhető-e az evsz. alkalmazási körébe? Viszont ennek a helyzetnek fordítottja is elképzelhető. Semmilyen jogi korlátozás nincs arra, hogy az átmeneti csoportba utalt elítéltek esetleg kérelmezhetik-e. Kieme-

lendő, hogy csak bv. bírói döntés alapján kerülhet és csak börtön fokozatból az átmeneti csoportban lévő elítélt evsz. hatálya alá.

A bv. bíró – Csongrád megye kivételével – a módosított Bv. tvr. 6. § (3) bek. b.) pontja előírásának megfelelően meghallgatja az elítéltet, sőt még annak nevelőjét is az evsz.-szel kapcsolatban. Az iratokból, a bírói meghallgatásokról készült jegyzőkönyvekből az tűnik ki, hogy a legtöbb megyében általában jelen van a bv. felügyeleti ügyész az elítélt e tárgyban történt bv. bírói meghallgatásán. Felmérésünk szerint az esetek 46 százalékában volt jelen. Ugyanakkor van olyan vélemény is, hogy az ügyész jelenléte abból a szempontból lenne előnyös, ha egyetértés esetén azonnal jogerőssé válna a bíróság végzése; hátrányos lenne viszont – amit az ügyészek nem tudnak elfogadni – abból a szempontból, hogy olyan döntéskor, mellyel a parancsnok nem ért egyet, nem lenne mód erről a körülményről az ügyészt tájékoztatni. Az elítélt nevelője ott van a meghallgatáson, a parancsnok is ott lehet és ilyen irányú kérését közölheti az ügyésszel. A megalapozatlanságot az ügyésznek

egyébként is észlelnie kell, az intézet jelzése csak segítség lehet a számára. Az intézet álláspontját azonban akkor sem köteles elfogadni, vele azonosulni, ha nincs ott a meghallgatáson.

A tapasztalatok szerint az evsz. alkalmazásának felfüggesztése és visszavonása az eltelt idő alatt az elítéltek mintegy 6–8 százalékát érintette. Vitás kérdésként vetették fel, hogy az eltávozás ideje alatt fogyaszthatnak-e és milyen mértékben alkoholt az elítéltek. Tekintettel arra, hogy ezt csak a visszatéréskor lehet ellenőrizni, több intézetben mindig megszondáztatják a visszatérőket. Annak ellenére, hogy fegyelmi felelősségre csak akkor lehet vonni az alkoholt fogyasztókat, ha az intézet rendjét is megsértik. Álláspontunk szerint az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása nem jelentheti azt, hogy az elítélt nem köteles a bv. intézet belső rendjét megtartani, törvényben előírt kötelezettségeit teljesíteni. A jogalkotó szándéka nyilván nem lehetett az, hogy ha az elítélt kötelezettségeit ismételtelen vagy súlyosan megszegi, az ne érinthesse a Bv. tvr. 28/A §-ában engedélyezett kedvezményét. A törvény szövege nem zárja ki, hogy az intézet ilyenkor előterjesztést tegyen a bv. bíróhoz a meg-

szüntetésre. A döntés azonban ez esetben is bírói mérlegelés függvénye.

● Továbbra is fennáll néhány értelmezési probléma, elsősorban egyes speciális esetekben, az intézet teendőjéről. Ha nincs összbüntetés, két alapítélet él, álláspontunk szerint ebben az esetben a súlyosabbra nézve kell megvizsgálni, hogy fennállnak-e a feltételek, s ha igen, akkor indokolt csak előterjesztést tenni. Abban az esetben, ha a börtön fokozatú evsz. hatálya alatt álló fogvatartottat a bíróság fogház fokozatba sorolja, nem veszíti el automatikusan az elítélt a Bv. tvr. 28/A §-ában számára biztosított kedvezményét. Az enyhébb fokozatba sorolást ugyanis a fogvatartott kifogástalan magatartása alapozza meg, ez pedig nem eredményezheti azt, hogy a fogvatartott összességében kedvezőtlenebb helyzetbe kerüljön, mint előtte. Ez méltánytalan hátrányt eredményezne. Ha az evsz.-ben lévő fogvatartottat a bíróság fegyház fokozatú szabadságvesztés-büntetésre ítéli, álláspontunk szerint az intézetnek az összbüntetésbe foglalás bevétele nélkül előterjesztést kell tennie az enyhébb végrehajtási szabályok megszüntetésére. Ha az evsz.-es elítélt újabb azonos vagy enyhébb végrehajtási fokozatú ítéletet kap és a két ítéletet összbüntetésbe foglalják – tekintettel arra, hogy a bíróság az evsz.-t nem az összbüntetésre állapította meg –, az intézet akkor jár el helyesen, ha újabb előterjesztést tesz a bírósághoz. Több börtön fokozatú elítélt esetében – amint arra már utaltam – a leg-súlyosabb büntetés vonatkozásában kell vizsgálni az intézeteknek az előterjesztés törvényi feltételeit. Ha az összbüntetés végrehajtási fokozata a későbbiek során a Btk. 42. § (3) bekezdése alapján fegyház lesz, az intézetnek előterjesztést kell tennie az evsz. megszüntetésére. Feltételes ked-

vezmény szabadulás előtti visszavonása esetén az evsz. vajon továbbra is érvényes-e, hiszen az elítélt nem annak a szabályait sértette meg. Az evsz. alkalmazásának felfüggesztése a visszavonás elbírálásáig a parancsnok hatásköre. Kérdéses volt azonban, hogy abban az esetben, ha a bv. felügyeleti ügyész másodfokra fellebbezett, a másodfokú döntésig fenntartható-e a felfüggesztés. A miniszteri indoklás szerint a felfüggesztés célja, hogy az elítélt a bv. bíró döntéséig ne hagyhassa el az intézetet. Álláspontunk szerint a felfüggesztésnek a jogerős döntésig kellene tartania. Hasonló a probléma, ha az elítélt ellen újabb büntetőeljárás indul. Ilyenkor az elítélt nem távozhat el az intézetből, ezért célszerű volna az evsz. előtti helyzetet nála az eljárás befejezéséig visszaállítani, mivel a felfüggesztés addig állhat fenn – ez esetben nincs kötelező felfüggesztés, csak az intézetet nem hagyhatja el –, de előterjesztést nem kell tenni. Az evsz. alkalmazása tehát a törvényben megfogalmazottak szerint nem jelent új végrehajtási fokozatot. Az intézménystruktúra a földrajzi elhelyezkedés következtében csak kismértékben felel meg annak, hogy az evsz. tartalmi jellegként megjelenő elemeit a kívánt mértékben meg lehessen valósítani.

● 1992. december 31-én pártfogó felügyelet hatálya alatt 3044 fő, 1993. december 31. napján pedig 4039 fő állott. Emelkedés tapasztalható a feltételes szabadságra bocsátottak (Btk. 48. § (3) bek.) és a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt pártfogoltak (Btk. 89. § (6) bek.) számában. Több ügyben kifogásolta a bv. felügyeleti ügyész, hogy az elítélt ellenőrzéséről semmiféle adat nem áll az iratokban rendelkezésre; tehát arról, hogy a rendőrség ellenőrizte volna, holott a terhére megállapított

kijárási tilalmat csak a helyi rendőrség tudta volna ellenőrizni. Előfordult, hogy a sorozatos eredménytelen ellenőrzés ellenére a hivatásos pártfogó nem fordult a rendőrséghez a pártfogolt ellenőrzését kérve. Feltehető volt az iratokból az is, hogy a pártfogolt nem megfelelő magatartást tanúsít, ennek ellenére a bv. felügyeleti ügyész nem talált az iratokban semmi nyomot arról, hogy a hivatásos pártfogó intézkedett volna. Egyes ügyekben megállapította a bv. felügyeleti ügyész, hogy a pártfogó felügyelet nem érte el a célját, az ellenőrzés nem volt kellő mértékben gyakori és hatékony, a pártfogó felügyelet ideje alatt a pártfogolt bűncselekmény-sorozatot követett el, és kezdetől fogva nem tartotta be a magatartási szabályokat sem.

Gyakori kérdés, hogy felnőttkorú elítélt esetében a pártfogó felügyeletet be kell-e jegyezni a személyi igazolványba. A Bv. tvr. 94. § (2) bekezdése értelmében a pártfogó felügyelet végrehajtásában a rendőrség közreműködik. Ennek során többek között „bejegyzi a pártfogolt személyi igazolványába az intézkedéssel kapcsolatos rendelkezéseket...”. A törvény tehát e kérdésben egyértelmű eligazítást ad. Persze, ha időközben változik a személyi igazolványra vonatkozó rendelet, könnyen megszűnhet a bejegyzési lehetőség. Nyilvánvalóan ilyenkor ezt pótlappal vagy igazolással majd kiegészítik. Ma azonban ilyen rendelkezés sehol sem található. Ha a rendőrség ilyen igazolást hozzászól, abban az esetben köteles a pártfogolt azt magánál tartani. Természetesen ez is felveti a különféle jogszabályok közötti harmónia megteremtésének szükségességét.

A pártfogó felügyelet megszűnésére újabb bűncselekmény elkövetése folytán 168, a pártfogó felügyelet magatartási sza-

bályainak megszegése miatt pedig 25 esetben került sor. A pártfogóktól az ügyészekhez érkezett előterjesztések száma a következőképpen alakult: 39 feltételes szabadságra bocsátott, 30 próbára bocsátott, 31 felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt ügyben tett javaslatot a hivatásos pártfogó, az ügyész 29 esetben a feltételes szabadság megszüntetésére, 26 esetben a próbára bocsátás megszüntetésére, és szintén 26 esetben a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának elrendelésére tett indítványt. Mindössze négy esetben hozott a bíróság elutasító határozatot.

● A Belügyminisztérium Adatfeldolgozó Hivatal Büntetéseket Nyilvántartó Osztályán végzett ügyészi törvényességi felügyeleti munka során néhány ügyészség részéről egy-egy esetben az országotól eltérő gyakorlatot tapasztaltunk, amikor bírósági mentesítési ügyekben indítványt tettek vagy nem fellebbeztek. Több ügyben előfordult, hogy a bíróság tévesen állapította meg a közkegyelem gyakorlásáról szóló 1990. évi XXXIX. törvény 7. §-a alapján történő várakozási idő csökkenését. *A közkegyelmi törvény rendelkezéseit a kihirdetésekor fennálló ténybeli és jogi helyzetre, így 1990. január 18-án hatályos Btk. rendelkezéseire nézve kell alkalmazni.* Ebből pedig következik, hogy a közkegyelmi törvény hatálybalépését követően módosított Btk. által megállapított törvényi mentesítés várakozási ideje a közkegyelmi törvény 7. §-ára hivatkozással tovább nem felezhető. A törvényesítő gyakorlat kialakulásának megelőzése érdekében az ilyen formában meghozott határozat megfellebbezése indokolt.

● 1994. május 1-jén lépett hatályba az 1994. évi XXXIV. törvénnyel módosított,

a külföldiek beutazásáról, magyarországi tartózkodásáról és bevándorlásáról szóló 1993. évi LXXXVI. törvény, valamint a végrehajtása tárgyában kiadott 64/1994. (IV. 30.) Korm.-rendelet és a 9/1994. (IV. 30.) BM-rendelet. Az idegenrendészeti őrizet bv. intézetben történő végrehajtását az 1/1995. (I. 6.) IM-rendelet szabályozza. A törvény 37. § (1) bekezdése értelmében az idegenrendészeti őrizetet – az elrendelő rendelkezése szerint – rendőrségi fogdában, kivételesen büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani. Az idegenrendészeti őrizet itteni végrehajtására a törvény 37. § (3) bekezdése szerint a Bv. tvr. elzárásra vonatkozó szabályait kell megfelelően alkalmazni. A kormányrendelet 50. § (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy abban az esetben, ha a végrehajtásra a rendőrségi fogdában kerül sor, az őrizetnek, illetve az előzetes letartóztatásnak rendőrségi fogdában történő végrehajtásáról szóló külön jogszabály (22/1990. (VIII. 13.) BM-rendelettel módosított 11/1990. (II. 18.) BM-rendelet) rendelkezései az irányadóak. A törvény 36. § (4) bekezdése értelmében *„Ha az idegenrendészeti őrizet tartama a 30 napot meghaladja, a bíróság az őrizet fenntartásának szükségességét havonta felülvizsgálja.”* A bíróság eljárására a 41. § (3) bekezdése alapján a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvénynek a különleges eljárásokra vonatkozó szabályait kell megfelelően alkalmazni. A bíróság tehát az őrizet fenntartásának szükségességét vizsgálja felül és nem a végrehajtás törvényességét vizsgálja felül és nem a végrehajtás törvényességéhez fűződő további garanciák biztosítása érdekében mondja ki a törvény 36. § (6) bekezdése, hogy *„... Azonnal meg kell szüntetni az őrizetet, ha elrendelésének oka megszűnt.”* A törvény hatálybalépését

TAPASZTALATCSERE

követően a rendőri szervek megkezdték az idegenrendészeti őrizet végrehajtását, 1995. január 2. napjával az IM Bv országos parancsnokának intézkedése értelmében pedig megkezdődött a végrehajtás a kijelölt büntetés-végrehajtási intézetekben is.

● Az ügyészségről szóló többször módosított 1972. évi V. törvény nevesített rendelkezést nem tartalmaz az *idegenrendészeti őrizet végrehajtásának ügyészi törvényességi felügyeletéről*. A törvény 17. § (1) bekezdése szerint „Az ügyész felügyel a szabálysértési és rendészeti ügyekben alkalmazott őrizetbe vétel, továbbá a szabálysértési hatóságok és bíróságok szervek eljárásának, az eljárások során hozott határozatainak és intézkedéseinek, valamint azok végrehajtásának törvényességére.” E törvényi rendelkezésből következik, hogy az idegenrendészeti őrizet mint „rendészeti ügyekben alkalmazott őrizetbe vétel” végrehajtása törvényességi felügyeletének ellátása az ügyészség feladata. Az idegenrendészeti őrizet büntetés-végrehajtási intézetekben történő végrehajtására a törvényben és a kormányrendeletben foglaltakon túl a Bv. tvr.-nek az elzárás végrehajtásáról szóló XI. fejezetét, továbbá – ha az 1/1995. (I. 6.) IM-rendelet eltérően nem rendelkezik – az elzárás végrehajtásáról szóló 9/1980. (XII. 18.) IM-rendeletet kell megfelelően alkalmazni. Az ügyészi törvényességi felügyeletről szóló 13/1994. (ÜK. 12) LÜ-Utasítás 50–51. §-a értelmében a meg nem fizetett pénzbírságot helyettesítő

elzárás végrehajtása (tekintettel az 58. §-ban foglalt hatályon kívül helyező rendelkezés tartalmára) feletti törvényességi felügyelet a *magánjogi közigazgatási jogi ügyszakban dolgozó ügyészek feladata*. A büntetés-végrehajtás feletti törvényességi felügyeletet ellátó ügyészek hatáskörébe a büntetőeljárású őrizet, az előzetes letartóztatás, a fő- és mellékbüntetések, a büntetőjogi intézkedések, az utógondozás, a bűnügyi nyilvántartás végrehajtásának törvényességi felügyelete tartozik, így a kiutasítás mellékbüntetés is, amelynek hatálya alatt az idegenrendészeti őrizetben lévők egy része áll. Figyelemmel arra, hogy az idegenrendészeti őrizet rendőrségi fogdában történő végrehajtására az őrizet és az előzetes letartóztatás végrehajtásáról szóló jogszabályok rendelkezései irányadóak – amelyek betartását a fogdában a bv. felügyeleti ügyészek rendszeresen ellenőrzik –, ezért célszerű lenne, ha ezt elvégeznék a rendőrségi fogdában és a bv. intézetekben. Természetesen az őrizet jogalapjával, nem a végrehajtásával kapcsolatos panaszokról, kérdésekről a közigazgatási jog szakágát tájékoztatnák, akik a közösségi szálláshelyen az elzárás végrehajtására vonatkozó szabályok betartását ellenőriznék. Ha a bv. felügyeleti ügyész az őrizet és az előzetes letartóztatás végrehajtásának törvényességi felügyelete során az idegenrendészeti őrizetben lévő személy törvénysértő fogva tartását észleli, a szükséges intézkedést meg kell tennie.

Dr. Vókó György